

НЕОДРЖИВЕ ПСЕУДОУРБАНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЗАКОНСКЕ И УРБАНИСТИЧКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ

ВЕЛИМИР Љ. ЋЕРИМОВИЋ^{1*}

*Универзитет „Унион - Никола Тесла“, Факултет за грађитељски менаџмент –
Департман архитектура и урбанизам;, Цара Душана бр. 62-64, Београд, Србија*

Сажетак: Планирање градова представља комплексан задатак и у том послу суочавамо се са простором и његовим природним вредностима које излажемо експлоатацији и неодрживим променама. Тако често без еколошке одговорности и мере као императив стварамо суперструктуру без обзира у којој мери нарушавамо вредности животне средине, и да ли таквим односом стварамо боље друштво, бољу мрежу градова или бољег човека. На то утичу наша знања која су често условљена разним доктринама и законском регулативом које се примењују у процесу планирања и управљања простором. Из овог је видљиво да модерна архитектура није допринела стварању бољих градова. Затим, урбанистичко планирање углавном се ограничило на регулативу и запоставило креативну акцију, регионално-просторно планирање изгубило се у теоретском истраживању, док је разматрање целине проблема тако рећи напуштено. Поред тога, у данашњим транзиционим условима са већ доминантном урбаном кризом препознатљиво је и неодрживо комбиновање и поистовећивање „2Д“ и „3Д“ терминологије, што само указује да у области планирања простора владају транзициони трендови. Овакво неодрживо транзиционо стање ствари у планирању урбане средине највише погодује псеудоурбанизацији, субурбанизацији, непропорционалном екореципроцитету, изградњи нестандардног урбаног ткива, дисконтинуитету наслеђене и новоизграђене урбане супстанце. У вези с тим, последично су изражени умножавање негативног еколошког наслеђа и појачано дејство негативних ефеката стаклене баште са претећим климатским променама, што само указује да и урбанисти и планери нису безгрешни, јер мање или више (не)свесно саучествују и партиципирају у контаминацији урбане и животне средине. На крају, то нас дефинитивно усмерава на потребу напуштања или трансформисања досадашњег концепта планирања и урбанизације, који нас је у великој мери и довео до данашњих претећих ефеката стаклене баште. На тим основама, препознатљиве су потребе артикулисања одрживог интегративног концепта са високим степеном екоурбане свести, знања и умећа свих профила који партиципирају у планирању и изградњи одрживог еко-урбаног развоја грађене средине.

Кључне речи: планирање простора, еко-реципроцитет, физичке структуре, станиште, боравиште, екистика

Увод

Данас на измаку прве деценије 21. века још увек у грађеној средини врло је изражен проблем разумевања, вредновања и хијерархије физичких структура и њихове равнотеже у односу са човеком. У том погледу, због доминације превазиђене и квазистручне „2Д“ терминологије посебан проблем представља неодржива маргинализација и поништавање треће димензије урбаних структура, објеката и артефакта парковног или пејзажног градитељства, стваралаштва, културе, уметности и наслеђа (Ћеримовић, Љ.В. 2009, 293-326).

^{1*}.; cervel@sbb.rs

У вези с тим, треба рећи да су и на почетку друге деценије 21. века још увек у примени застареле дедуктивне и неодрживе дводимензионалне („2Д“) доктрине које темељно свODE „3Д“ објекат парка на „2Д“ раван. Међутим, кроз интегрално планирање простора у примени су и одрживе тродимензионалне („3Д“) доктрине, али њихова примена још није досегла потребан екстички ниво сагледавања и последичног решавања сложених урбаних проблема савременог града. То значи, још увек доминира секторски (дедуктивни) приступ планирању простора (Стојков, Б., 2000, 16-22) због чега се приоритет поклања планирању високо и нискограђених структура (Доксијадисове „љуске и мреже“). Тако се (не)свесно запоставља брига о равнотежи планирања, пројектовања и изградње „3Д“ екоурбаних и пејзажних објеката и структура пејзажне архитектуре (паркова и других), али и екоравнотеже урбаног система и човека у екстичком или холистичком смислу, што је и те како важан услов за оне који желе да стварају боља људска насеља (Доксијадис, К., 1982, 30).

Тиме се још увек маргинализују одржива екстичка начела и упоришта за успоставу екоравнотеже физичких структура и локалне заједнице на нивоу делова и целине урбаносрединског боравишта. И то говори о постојању непокривених области између елемената и дисциплина које партиципирају у планирању урбаносрединског боравишта. Ова слабост у склопу интегралног приступа планирању простора и те како утиче на неодрживо комбиновање „2Д“ и „3Д“ терминологије као два битно различита концепта, због чега редовно изостаје потребно синергијско функционисање система као комплексне „3Д“ целине, а не „2Д“ слике, како у процесу планирања тако и у животу и опстанку локалне заједнице и урбаног боравишта.

На тај начин, сви они који партиципирају у планирању урбаносрединског боравишта, још увек секторски приступају решавању проблема грађене средине. Значи, нико небрине о њеној целини, а онда ни о равнотежи између физичких структура и човека унутар урбаног боравишта, као и његовој повезаности и уравниотеженим односом са животносрединским стаништем. Тако је планер на пр. само пројектант или аутор дводимензионалних планова са понеком тродимензионалном концепцијом. „Архитекта може једино да добије парцелу и да на њој зида, а не презуима одговорност за урбани простор који се овим и осталим објектима формира, јер увек може да пребаци кривицу на планера урбанисту, на нормативе грађења, или на понашање суседа“ (Доксијадис, К., 1982, 23) и томе слично.

Значи, свакодневне промене у градској средини данас су веома изражене. Таласи утицаја више не долазе само од једне силе из павца центра као у малим статичним градовима из наше ближе и даље прошлости. Они су данас све компликованији, јер се урбана подручја састоје од више центара и због тога трпе велики број непрекидних промена. То су често хаотични утицаји који су везани за велики број узрока и тиме подстичу велики број промена. Њихово деловање различито је усмерено и различитом брзином утиче на промене, боље рећи све већу деградацију савременог града као урбаносрединског боравишта. Зато је данас тешко схватити, али и проблемски разрешити и уравниотежити овако сложену урбану структуру, па то и ствара утисак да садашње стање односа и урбаног реда свакодневно и све више измиче контроли.

Стање у нашим урбаним подручјима већ деценијама се не побољшава. Напротив, погоршава се због њиховог све већег доприноса умножавању негативног еколошког наслеђа, затим због њиховог све већег утицаја на изазивање и већ покренуто дејство претећих негативних ефеката стаклене баште, потом због већ изразито видљиве подстандардности, како делова тако и целине урбаног ткива, што је последично и утицало на појаву локалних и глобалних климатских промена (Стојков,

Б., 1997, 206-207). У својим екстичким анализама различитих урбаних подручја 70-тих година 20. века и Константинос Доксијадис примећује да се стање у њима све више компликује (Доксијадис, К., 1982, 148-151) „услед повећања броја становника и услед сталних додатних питисака које градови трпе како споља тако и изнутра“. Због тога он и увиђа и опомиње „да се у садашњем тренутку крећемо од хаоса према пропасти“.

То је такође видљиво и у Делоској декларацији из 1968. године, која је након Атинске повеље из 1933. године (Ле Корбизје, 1998, 21-112) међу првима указала на проблеме савременог града и невоље које су га снашле као колевку цивилизације и урбаносрединско боравиште. Захваљујући великом научнику и урбанисти Константиносу Доксијадису и његовим умним сарадницима и следбеницима из целог света у области науке, културе, уметности и градске администрације, једном годишње су се на Делос-симпозијумима разматрали и све изоштреније артикулисали проблеми савремених градова. Тако је и настала Делоска декларација која је већ тада истакла да су те урбане и животносрединске невоље део општих проблема са којима се суочило човечанство. Зато је у њој истакнуто како је неопходно тражење таквог светског поретка којим би се искључио рат, затим којим би се зауставила експлозија становништва, обезбедила храна како би се спречило гладовање, али и зауставила загађења животне средине предузимањем мера у циљу решавања несклада између могућности и жеља које постоје у многим земљама света. Сви њени циљеви су актуелни и данас.

Контаминирање урбаног боравишта

Овакво стање ствари кумулирало се кроз 20. век, чему су поред других неселективних и једностранних интереса и активности у грађеној (боравиште) и животној средини (станиште) увелико допринеле стручне државне и локалне и њима подређене институције које се баве планирањем простора и спровођењем у живот планских урбанистичких докумената, затим с њима у вези закона, подзаконских аката, уредби и одлука. Оне су кроз идеализовано артикулисање бољег живота на доктринарним принципима и моћима „2Д“ урбанистичког и регионалног планирања простора, дуго и неодрживо маргинализовале проблеме умножавања негативног еколошког наслеђа (Стојков, Б., 2000, 87-99), који су у тесној вези са одрживим опстанком и развојем мањих или већих насеља, градова и локалних заједница. Тако је занемаривано питање урбаног диверзитета, због чега су градови у духу „2Д“ терминологије и секторског планирања често третирани као плоче за урбанистичко иживљавање (Стојков, Б., 2000, 184).

Међутим, у данашњој пракси у Србији доминира и формалистички приступ планирању простора па се план „често схвата само као законска обавеза (задовољавање елементарних легислативних оквира и поштовање рокова прописаних Законом) или прилика да се верификују започете или планиране инвестиције које неретко имају краткорочне ефекте или сведен интерес у односу на корист целокупне друштвене заједнице“ (Шећеров, В., Филиповић, Д., 2010, 197).

У контексту ових утицајних збивања и околности, све више постаје доминантно и проблематично дејство контаминирајућих псеудоурбаних, спекулативних и квазипредузетничких активности које су претежно везане за узурпације локација и последично редуковање, деградацију или рушење „3Д“ објеката или пејзажно-урбаних јединица, целина и система. Њима у другој половини 20. века на руку иду планско-урбанистички документи и законодавна регулатива са свемоћном, али непрецизном, квазистручном и волшебном патентираном и узаконеном „2Д“ терминологијом. То су суштински разлози који само генеришу разне неодрживе

верзије и подверзије догађаја и случајева редуковања, узурпације, деградације, песудоурбанизације, дисконтинуитета, субурбанизације и контаминације урбаних целина.

Чак и на крају прве деценије 21. века када човечанство увелико препознаје претеће опасности умноженог негативног еколошког наслеђа и негативних ефеката стаклене баште (Ђеримовић, Љ.В., 2010, 300-309), и када се са нивоа Уједињених нација истиче и афирмише значај концепта и начела одрживог развоја, још увек се градоградитељство заснива на неодрживим секторским принципима дводимензионалног („2Д“) планирања руралног и урбаног облика грађене средине, као препознатљивих и међусобно различитих и релевантних облика људског срединског боравишта у склопу животносрединског станишта, односно овог за сад најширег оквира за живот људске и свих других животних заједница.

Досадашње артикулисање екоурбаних проблема, којима увелико доприносе постојећи законски прописи и узаконена, мимикријска „2Д“ терминологија указује да унапређења у одрживом планирању и екоурбаном развоју градова увелико зависе од изналажења пута за излазак из лавиринта терминолошких замки, које непосредно и посредно подстичу и легализују облике субурбанизације и псеудоурбанизације, како у београдским, тако и ширим регионалним релацијама. А такав пут из „2Д“ беспућа је нужан, јер „3Д“ пејзажно-архитектонско-урбане структуре у градитељској и урбаној историји имају иманентно, али данас и те како маргинализовано урбаносрединско место, улогу и значај у односу на релевантне еколошке, амбијенталне, функционалне, друштвене, културне, естетске и градоградитељске потребе, могућности и урбано-историјски развој са свим његовим последичним прегнућима, стремљењима и достигнућима (Милошевић, В.П., Ђеримовић, Љ.В., 2010, 47-70).

Квазистручна „2Д“ терминологија

Владавина узаконене моћи неодрживе „2Д“ терминологије темељно и нарочито је изражајна и видљива када је у питању однос према објектима и структурама пејзажне архитектуре. Тако су само урбани објекти и артефакти пејзажне архитектуре у постојећим урбанистичким документима „2Д“ јавне зелене и слободне површине (Стојков, Б., 1997, 22, 51, 77, 172) или слободни и зелени простори (Тошковић Д., 2006, 218, 302, 347, 348), а у стварности урбаног и руралног боравишта они јесу и морају бити планирани, пројектовани и грађени „3Д“ објекти. То никако није случај са објектима и артефактима високоградње. Они у планским урбанистичким и законодавним документима нису „2Д“ грађевинске и остале површине. Напротив, може се рећи да се они ексклузивно и једини непорециво третирају као „3Д“ објекти, како у стварности урбаног и руралног боравишта, тако и у наведеним планским и другим документима.

Међутим, вишедеценијски квазистручни „2Д“ концепт и третман урбаних објеката и артефакта пејзажне архитектуре није никаква случајност у законодавним, урбанистичким и другим планским документима (Ђеримовић, Љ.В., 2006, 161-168). Ту се заправо ради о узаконеном урбанистичком „патенту“ по којем се њима удахњује напостојећи двоструки живот. Један је стварни и по њему ови градотворни и амбијентални, затим пејзажни и екоурбани, културни и духовни, инспиративни и рекреативни објекти јесу неодрживо маргинализоване, недовољно капацитиране и непропорционално заступљене појединачне и системске физичке („3Д“) структуре у односу на предоминантни капацитет високо и нискограђевинских „3Д“ објеката у грађеном боравишту. Други је „2Д“ планесрки или урбанистички, и по њему су те стварне физичке („3Д“) структуре и објекти пејзажне архитектуре у грађеној средини

неодрживо сведени на непостојеће или „2Д“ зелене и остале необјекте, празнине и површине (Ђеримовић, Љ.В., 2008, 71-94).

Овакав неодрживи планерски и урбанистички патент узаконен је из спекулативних разлога, јер идентификација, маркирање и легендирање „3Д“ објекта парка као „2Д“ зелене или остале површине, по потреби даје могућност неодрживог и некажњивог рушења оваквог „3Д“ објекта. Такав је био случај „Петог паркића“ у Београду 2005. г. (www.petipark.bravehost.com/) када је утврђено да тај постојећи „3Д“ објекат парка и није никакв планирани, пројектовани и грађени урбани објекат, јер је у планским урбанистичким документима недопустиво и квазистручно маркиран и евидентиран као „2Д“ тзв. зелена површина. Значи, у конкретном случају и није дошло до рушења „3Д“ објекта „Петог паркића“, јер је он у новелираном и волшебно усвојеном регулационом плану уствари „2Д“ зелена површина. А „2Д“ зелена површина, никако није „3Д“ објекат, и треба се што пре привести „3Д“ намени и функцији како је то предвиђено новелираним регулационим планом са псеудоурбаним намерама и активностима за ту, већ раније плански потпуно дефинисану и изграђену локацију. А то значи, у регулационом плану маркирану „2Д“ зелену површину треба претворити у стварно неизграђену, отворену и слободну грађевинску површину, односно парцелу за псеудоурбани, нееколошки, али уноснији „3Д“ стамбени и пословни објекат.

Вишедценијска и нимало еколошка и одржива широкопојасна и вишезначна „2Д“ терминологија видљива је и у случају када се планирани, пројектовани, изграђени и данас постојећи и наслеђени древни Академски парк у Београду на Студентском тргу у центру града истакне и прогласи као тзв. зелена површина (Милановић, Х., 2006, 167). То значи да је Академски парк у Београду или било који други парк или објекат пејзажне архитектуре сведен, поистовећен и преведен у некакву празнину која ремети наслеђени урбани континуитет постојећих пунина у непосредном окружењу (Ђеримовић, Љ.В., 2009, 188-205). А под тзв. пунинама подразумевају се само „3Д“ стамбени, пословни и други високограђени објекти, што значи да су паркови и други „3Д“ објекти пејзажне архитектуре реметилачки фактор наслеђеног урбаног реда и континуитета, или стожерни елементи неодрживог дисконтинуитета на тим већ вековним или старијим локалитетима културно-парковног наслеђа. И сад према тим неодрживим визијама урбаниста древни објекти културно-парковног наслеђа су већ непожељни и престарели стожери урбаног дисконтинуитета и према томе зрели су за рушење.

Значи, ове наменски и градитељски, урбано и еколошки дефинисане локације постадоше објекти и елементи фиктивно створеног „непожељног“ и „неодрживог“ урбаног дисконтинуитета, али и сасвим погодне локације за пренамену и боље рећи псеудопоправку наслеђене и већ наменски и градитељски, урбано и еколошки дефинисане урбане матрице и супстанце. Односно, сасвим су погодне за изградњу тзв. пунина под којима се подразумевају само нови „3Д“ стамбени, пословни и други већ поменути објекти.

Тако су „3Д“ стамбени и пословни објекти баш као створени да се досадашња „2Д“ зелена површина Академског парка у Београду као празнина, необјекат и реметилачки елемент постојећег, непожељног и неодрживог дисконтинуитета у оквирима дефинисане и наслеђене урбане супстанце, „примерено“ попуни и у целисти преобрати у нови „одрживи континуитет“ са стамбеним и пословним објектима или пунинама. Дакле, захваљујући моћима неодрживе законодавне и урбанистичке квазистручне терминологије и „2Д“ урбанистичког планирања, које је примењиво и „прихватљиво“ само у случају планирања, пројектовања и изградње паркова и других „3Д“ објеката пејзажне архитектуре, уместо досадашњег пожељног пејзажног, еколошког, наслеђеног и сасвим одрживог урбаног парковног кунтинуитета,

волшебном се производи и установљува нови „погоднији“ и сасвим неодрживи псеудоурбани континуитет стамбених, пословних и других високограђевинских пунина.

Тако овај пример показује како „3Д“ парк као планирана, пројектована, изграђена, наслеђена и темељно одржива урбана парковна и екоцелина, и као вредан део урбаног амбијента, контекста и континуитета у склопу већ давно дефинисане урбане супстанце у Београду, уствари кроз вешту примену и манипулацију „2Д“ квазистручне терминологије и законодавне регулативе, може на узаконен начин постати елемент тобоже неодрживог дисконтинуитета. А, сасвим нови и неодрживи псеудоурбани континуитет стамбених, пословних и других високограђевинских пунина, може се на узаконеним основама сасвим легално произвести и установити као тобоже одрживи континуитет.

Дакле, новим и сасвим псеудоурбаним опсервацијама и разлозима квазистручних и неодрживих начела „2Д“ урбанистичког планирања удахњује и афирмише се рушитељска снага за рушење стварно одрживих, односно планираних, пројектованих, изграђених и наслеђених урбаних парковних пунина и пејзажног и екоконтинуитета за рачун и корист „новог“ и сасвим неодрживог псеудоурбаног континуитета замишљених, и увек „преко потребних“ и „једино релевантних“ високограђевинских пунина баш на месту и локацији пејзажног и урбаног објекта парка или неког другог објекта пејзажне архитектуре. И наравно, то је „логично“ и „оправдано“, јер се „3Д“ пејзажни и урбани објекат парка квазистручно, неодрживо и без икаквих санкција своди, преводи и у планским урбанистичким документима маркира или означава као „2Д“ зелена и остале површине (Ћеримовић, Љ.В., 2006, 133-145).

На крају, таквим неодрживим поступком рушења планираних, пројектованих и изграђених паркова на темељима узаконене „2Д“ терминологије, уствари се руши постојећи, наслеђени и стварно одрживи урбани парковни, пејзажни и екоконтинуитет, а квазистручно и чак на законским основама се производи и успоставља владавина псеудоурбаног континуитета. Значи, због узаконене квазистручне „2Д“ терминологије старе и вредне „3Д“ објекте културно-парковног наслеђа и дефинисаних урбаних парковних и других пејзажних пунина у Београду, треба већ сутра „хитно срушити“, јер су то тзв. неизграђене, слободне, отворене, зелене и разне друге површине (Пројекат зелена регулатива Београда, 2003, I (3-19), II (1-22), односно празнине, необјекти и слично.

То је прилика и тенденција да се што пре успостави псеудо уместо стварног урбаног континуитета и реда на одрживим принципима екоурбане равнотеже између високо, ниско и пејзажно грађених физичких структура. И тако се већ деценијама у 20-ом и првој деценији 21. века узаконује и негује неодрживи псеудоконтинуитет и псеудоурбани ред на штету објеката пејзажне архитектуре као релевантних градотворних, амбијенталних и екоурбаних структура и ресурса. Из тога се јасно могу сагледати моћи неодрживе и узаконене квазистручне терминологије и „2Д“ урбанистичког планирања, које сасвим једнострано продукује неодрживи псеудоурбани континуитет, уместо пожељних пејзажних, еколошких, наслеђених и сасвим одрживих урбаних парковних и других пејзажно и екограђених пунина и тако већ створеног, наслеђеног, стварног и једино иманентног и одрживог градотворног и екоурбаног реда и континуитета.

Урбанистички, законодавни и образовни „2Д патенти“

Овакво хаотично и штетно стање ствари присутно је због узаконивања квазистручне „2Д“ терминологије као својеврсне планерске и урбанистичке

патентологије и административно-управне трикологије као волшебног доктринарног „2Д“ нерета и антиситема, нарочито када је у питању дефинисање паркова и других „3Д“ објеката и структура пејзажне архитектуре у склопу урбаног „3Д“ пејзажно-архитектонског система (Ћеримовић, Љ.В., 2008, 233-247). Ту нису само проблем међусобне везе и односи урбаних пејзажних структура, већ и одрживе везе, односи и екоравнотежа између урбаних пејзажних, високо и ниско грађених физичких структура у склопу урбаносрединског боравишта. Надаље, ту је посебно важно артикулисање и успостава иманентних појединачних, скупних и укупних капацитета у одрживом урбаном „3Д“ систему објеката и целина пејзажне архитектуре, који морају бити окосница градотворних, амбијенталних, естетских, пејзажних и еколошких вредности целина, добара и ресурса у било којем руралном или урбаном типу срединског боравишта.

Поготово је поражавајућа ситуација у оквиру програма школовања на универзитетима на којима се уопште непознаје и неизучава пејзажно-архитектонско градитељство, стваралаштво, култура, уметност и културно-парковно наслеђе, као ни планирање, пројектовање и изградња ових тродимензионалних, одрживих, пејзажних, градотворних, амбијенталних, урбаних, рекреативних, инспиративних, културних и еколошких целина. Такав приступ едуковању током друге половине 20. века довео је до неодрживе успоставе обрасца „2Д“ једнако „3Д“ и обратно, односно једностраног и квазистручног комбиновања „2Д“ бесмисла са „3Д“ егзактним урбаносрединским структурама, затим неодрживог поистовећивања пејзажне архитектуре са хортикултуром и озелењавањем, што је постала темељна подлога за последично узаконивање спекулативно-мимикријске „2Д“ терминологије. Односно, тако школовани кадрови већ деценијама и данас још физичке „3Д“ структуре пејзажне архитектуре неодрживо свде на „2Д“ тзв. зелене површине, које као бесмислена раван не могу имати ни градитељски ни културни идентитет, затим немају физички субјективитет, ни урбани легалитет грађеног „3Д“ објекта. Из тога је произашло низ других штетних последица које су нарочито дошле до изражаја у условима локалних и глобалних климатских промена. Међу њима, довољно је истаћи данас запостављени екореципроцитет између социјалних, високих, ниских и пејзажних структура, затим узурпацију, псеудоурбанизацију, редукцију и дисконтинуитет делова и целина паркова и других „3Д“ објеката пејзажне архитектуре у наслеђеној или новограђеној урбаној супстанци.

Поред тога, у оквирима анонимних и безличних простора урбаносрединског боравишта препознатљиве су и градске тзв. зелене површине означене зеленом бојом у старим и новим зонским и планско-урбанистичким документима, које само окружују зграде и немају карактеристике ни парка ни врта, а недоречене су и у смислу идеје уређења и коришћења (Пеган, С., 2007, 14), затим представљају „зелене пустиње“ које служе људима, али их они и невиде, јер су без градитељског и стилског идентитета, а нуде све и ништа (Обад Шћитароци, М., Бојанић-Обад Шћитароци Б., 1996, 80).

Ово су само неки од темељних разлога због којих никада није могло доћи до успоставе иманентног екореципроцитета и егзактних стандарда планирања и изградње „3Д“ система парковних и других објеката пејзажне архитектуре у већини урбаних и руралних боравишта (градава и насеља). И то се наравно морало штетно одразити на стање екоурбаних квалитета у руралном или урбаном типу насеља, које због примене контрапродуктивних и неодрживих „2Д патената“ у планирању, пројектовању ових и других градотворних физичких структура у артифицијелној средини, увек и неизбежно прати умножавање негативног еколошког наслеђа.

Тако се последично, већ деценијама све више афирмише паушални приступ и концепт, уместо егзактног планирања, пројектовања, вредновања, изградње и очувања

паркова и других „3Д“ објеката и структура пејзажно-архитектонског градитељства, стваралаштва, културе, уметности и културно-парковног наслеђа. Доминација паушалног или „2Д“ зеленоповршинског планирања тзв. зеленила, оваплоћена је у виртуелном, односно дводимензионалном планирању зеленофлекастих мрља, уместо иманентних и одрживих, али и градотворних, амбијенталних и екоурбаних „3Д“ парковних и других јединица и артефакта пејзажне архитектуре у грађеној средини. Због тога се већ деценијама кроз цели 20. и почетак 21. века кондиционира и генерише неодрживи дисконтинуитет наслеђених и новограђених урбаних супстанци, чиме се угрожава одрживи и пожељни континуитет и иманентни екоресципроцитет између пејзажних, високо и ниско грађених структура у руралном и урбаном срединском боравишту, али и будући одрживи опстанак и екоурбани развој градова, насеља и локалних заједница на локалном и глобалном плану.

Виртуелно и неодрживо одузимање треће димензије парковима и другим урбаним и екоресурсима и објектима пејзажне архитектуре, уствари је у функцији одузимања планираног, пројектованог, грађеног и физичког, а онда и урбаног, пејзажног и еколошког легалитета, идентитета и субјективитета, чиме се неодрживо ствара простор за спекулативне могућности и намере локалних спекуланата који бескрупулозно потиру сва начела одрживог урбаног реда и континуитета, као и урбаносрединске и животносрединске равнотеже (Ћеримовић, Љ.В., 2006, 112-122). Ово тзв. зеленоповршинско земљиште у грађеној средини у досадашњој „2Д“ урбанистичкој и законодавној теорији и пракси по потреби се схвата, третира и тумачи као привремено ненамењено, функционално недефинисано, празно, слободно, отворено и неизграђено. И оно је уствари квазистручно кроз познати градоградитељски патент „зелене површине“, потенцијални, вешто и неодрживо прикривени, а то значи по потреби спекулативни или псеудограђевински, а онда последично и трајно деградирани или заувек срушени и поништени пејзажни и екоурбани капацитет.

У сваком случају, то је увек спекулативни волумен и локација који ће зависно од утицајног локалног моћника доживети пренамену и стално бити у функцији непожељног и неодрживог дисконтинуитета и „псеудопросторног капацитета“ за псеудо погушћавање или реизградњу („нову изградњу“) претходно већ дефинисане урбане супстанце. И зато није случајно што Константинос Доксијадис са екистичког аспекта каже „сви ми чинимо злочине у архитектури“. Он чак каже: „и себе сматрам једним од њих и као такав на овом месту признајем следеће“: не улажемо напор да се у томе зауставимо, не покушавамо ни да признамо ове злочине, не проналазимо узроке ових злочина, и не одупиремо се алармантној стопи њиховог раста (Доксијадис, К., 1982, 152-161).

Следствено томе, како знамо да „2Д“ није једнако „3Д“, исто тако знамо да „2Д“ јесте површина и она нема и не може имати идентитет, субјективитет, ни својства „3Д“ објекта. Ипак, није нимало случајно што се „2Д“ тзв. зелена и друге врсте површина схватају и по потреби третирају вишезначно. То значи, у грађеној средини (боравишту) „2Д“ тзв. зелена и тзв. остале врсте површина највише су у функцији прикривених намера спекуланата грађевинским земљиштем. Кроз овако узаконени и квазистручни „2Д“ приступ, а више од свега спекулативно-мимикријски градоградитељски патент, с њима се спекулативно калкулише и маневрише као прикривеним и по потреби добро дошлим резервним грађевинским локацијама градског грађевинског земљишта. Тиме се на узаконен начин вешто и прикривено афирмишу потенцијалне могућности које генеришу спекулативне намере и псеудоурбане и коруптивне активности бројних квазипредузетника и њихових протагониста у градњи дивљих и других псеудоурбаних објеката у руралној и урбаног средини.

На тим основама „2Д“ тзв. зеленоповршинске и тзв. остале локације третирају се као terra incognita, или празно грађевинско земљиште или упражњена локација на којој уствари нема објекта, јер по правилима струке „2Д“ тзв. зелена површина није и не може бити планирани, пројектовани и грађени парк или неки други „3Д“ објекат пејзажне архитектуре. Односно, „2Д“ тзв. грађевинска површина (локација) није и не може бити планирани, пројектовани стамбени, пословни или неки други високограђени „3Д“ објекат (Ђеримовић, Љ.В., 2009, 87-106).

Како у граду не може бити празног неизграђеног грађевинског земљишта, и како се било где и било каква, а поготово „2Д“ површина или празнина у свету не планира, не пројектује и не гради, већ се као локација или катастарска честица грађевинског земљишта заузима и плански ставља у функцију, а потом се наменски на истој пројектује и изграђује „3Д“ високо и нискограђевински и пејзажно-архитектонски објекат са дефинисаном наменом (функцијом). На тај начин, спекулативно маркиране „2Д“ тзв. зелене и тзв. остале и друге површине у урбанистичким документима, на квазистручним или спекулативно-мимикријским основама представљају врло конкретне локације градског грађевинског земљишта, које се са лакоћом и у духу тренутних потреба делимично или у целости пренамењују и планирају за познате планске, пројектоване и грађене „3Д“ објекте и структуре. Тако уместо „2Д“ виртуелног парка на тзв. парковској или „зеленој површини“ на узаконен начин створени, односно спаковани су сви потребни предуслови за потенцијалну „нову“ (читај псеудо) градњу високограђене структуре, уместо пејзажне, амбијенталне, градотворне, еколошке, урбане „3Д“ структуре парка или неког другог објекта пејзажне архитектуре.

Зато паркови и други такви објекти који су у урбанистичким документима маркирани као „2Д“ зелене флеке или површине или равни без смисла, кроз квазистручно одузимање треће димензије немају „3Д“ својства и последично не могу имати ни статус „3Д“ објекта. И тако кроз више деценија у 20. и већ целу прву деценију 21. века на рачун паркова и других „3Д“ објеката пејзажне архитектуре, тако маркиране „2Д“ тзв. зелене површине у градоградитељским документима, уствари постају места непожељног и неодрживог урбаног нереда, псеудоурбанизације, дисконтинуитета у оквиру наслеђених или новограђених урбаних супстанци.

Исто тако, на конструктивним и високо грађеним зградама са „пуно“ разних зидова и са дефинисаним наменама и функцијама, а ргиоги су схватљиве и препознатљиве физичке перформансе и совјства физичности или „3Д“ објекта. И сад тај тако неплански високограђени објекат као неодржива псеудонепокретност има трајни карактер уместо планираног, пројектованог и грађеног пејзажног, амбијенталног, екоурбаног и одрживог „3Д“ објекта парка или неког другог објекта пејзажне архитектуре.

И наравно, у односу на „3Д“ објекте пејзажне архитектуре, тај псеудоурбани високограђевински објекат у градоградитељској теорији и пркаси планирања урбаносрединског боравишта није никаква празнина, није неизграђен, није грађевинска, слободна, отворена или некаква остала површина. Дакако, таква псеудоструктура не смета само квазипредузетницима и квазистручњацима који ту имају само личне економске или друге профитерске интересе, али она смета локалној заједници која ће и по Константиносу Доксијадису вероватно трајно бити принуђена да деценијама трпи овако наметнути и неодрживи злочин.

Иако је то тако, ипак наведени вишезначно схватљиви појмови (неизграђен, слободан и отворен) који су за сада само примењиви и односни на објекте пејзажне архитектуре, истовремено и на исти начин лако су примењиви и на све друге планске и псеудо високограђене објекте. На пр. сви просторни облици и волумени у било којем објекту које дефинишу зидови могу се сматрати празнинама – дакле

неизграђеним. Затим, могу се сматрати отвореним, јер имају врата, прозоре и друге отворе на зидовима. Исто тако, могу се сматрати и слободним, јер имају визуре према небу кроз разне отворе са разних страна итд. Дакле, употребом појмова са широким појмовним обухватом у урбанистичком и просторном планирању све је могуће. Само је разлика у томе што ти појмови се у Закону не односе на високограђене објекте (зграде), већ само на паркове и друге објекте и целине пејзажне архитектуре. Тако у Закону о планирању и изградњи (72/09, чл. 2) и Зеленој регулативи Београда (чл. 4, т. 22, 28, 29, 30, 31, 34, 43, 55, 56, 57, 62, и др. стр. 3-19) непостоји грађевинска површина, али зато код дефиниције употребљених појмова у овим документима постоји објашњење како се они тумаче, па се неодржива тзв. зелена површина само и неодрживо примењује и односи на објекте пејзажне архитектуре. Тиме се у старом, али и у најновијем Закону о планирању и изградњи афирмишу и узаконјују застарела и превазиђена решења, односно прикривено и вешто остављају се већ давно „патентирани“ слогани и могућности за псеудоурбанизацију или субурбанизацију претходно већ дефинисаних урбаних целина.

У таквој ситуацији, и сам Константинос Доксијадис истиче да се кроз кућни одгој и даље школовање треба научити, а онда стручњаци као професионалци имају обавезу да разазнају и дефинишу ове и све друге градоградитељске грешке и штете, затим „да истражујемо њихове узроке, да научимо како се треба супротстављати проблемима које они проузрокују и да кренемо у правцу преображаја садашњег криминалног деловања“. Надаље, међу урбаним злочинима Доксијадис као најтеже препознаје њих шест: изградња високих зграда, међусобно дисперзно лоцирање зграде, међусобно просторно и физички неповезане зграде, монументалне зграде, губљење људске размере и нељудски град. Исто тако, он указује на осам битних узрока које је очуо у разоткривању њиховог настанка и последично штетног дејства на локалну и глобалну људску заједницу, али и животносрединско станиште. На крају, он истиче: „наша је дужност да не чекамо стрпљиво на природно одумирање оваквих „љусака“, већ да се боримо за њихово уништење (Доксијадис, К., 1982, 152-161). По његовом мишљењу, то се може постићи на три начина:

- „Служити се разумом, развити објективан научни приступ да би се применила адекватна решења користећи се интелектуалном и моралном храброшћу;
 - Обратити се психијатрима због оних који не могу да следе први начин и
 - Молити се за оне који не могу да схвате први начин а не могу да прихвате други.
- Верујем да први начин може да функционише у већини случајева и код већине људи“ (Доксијадис, К., 1982, 161).

Закључак

Проблемски аспекти и начини за решавање наведених питања (проблема) посебно су интересантни због још увек нерешене урбане кризе кроз цео 20. и почетак 21. века, затим друштвено-историјских превирања и економских промена осетно изражених у задњим деценијама 20. и првој деценији 21. века.

Пошто су и капитализам и социјализам као некада доминантни системи друштвеног развоја у великој кризи и транзицији током последње декаде 20. и надаље кроз прву декаду 21. века, јасно је да се овакво транзиционо стање манифестује и у области планирања простора. Ипак, за науку нема оправдања ако у таквим транзиционим околностима не увиђа разлику између квази и темељних начела струке и науке. На тај начин, наука у овим кризним и транзиционим условима има част и обавезу да укаже на неодрживо поистовећивање „2Д“ и „3Д“ терминологије у теорији и пракси планирања простора. Односно, она мора имати иницијалну снагу да укаже на неодрживост транзиционог облика планирања простора, али и да заустави

неодрживо афирмисање и узаконивање квазистручних образаца по којима је „2Д“ раван исто или једнако што и „3Д“ објекат.

Дакле, дедуктивна „2Д“ квазиначала неодрживо урушавају квалитативне и релевантне вредности екорепроцитета и екоурбаног континуитета наслеђених или новограђених урбаних супстанци. И баш такво стање ствари неминовно је у функцији подстицања све учесталије псеудоурбане трансформације постојећих урбаних структура. Тиме градови доживљавају морфолошке и социјалне промене које нису у духу са позитивним еколошким тенденцијама и потребама, а поготово нису у складу са принципима одрживог развоја.

Посебан проблем представљају нови еколошки захтеви у градоградњи који у условима локалних и глобалних климатских промена, осим иницијалних позитивних импликација на животну средину подразумевају и одрживу еколошку перцепцију и визију у планирању градова. Наравно, уместо досадашњих еколошких императива приметне су и неке позитивније промене на пр. кроз увођење и интегрисање новог система у управљању отпадом, кроз све чешће коришћење обновљивих енергетских извора, затим решавање проблема светлосног загађења у градовима итд.

Међутим, у контексту планирања високограђених структура сада више доминирају захтеви за објектима биоклиматске архитектуре, али још увек нема промена увреженог и неодрживог квазистручног „2Д“ односа према неопходној успостави екоравнотеже између урбаних „3Д“ објеката паркова и других структура пејзажне архитектуре са високо и ниско грађеним физичким артефактима у артифицијелној средини. Све наведено упућује на размишљање да би можда и у Србији требало очекивати даље трансформације самих градова, па су одговори на указане проблеме и питања можда сагледиви:

- кроз нови методолошки приступ интегративном и одрживом екоурбанистичком планирању, а последично и према одрживој екоравнотежи и континуитету, као и неодрживом подстандардном урбаном ткиву и неодрживом дисконтинуитету у наслеђеним и новограђеним урбаним супстанцама у грађеној средини;
- кроз дефинитивно увођење „3Д“ уместо досадашњих неодрживих „2Д“ легислативних оквира у функцији развоја градова;
- и кроз планирање, пројектовање, изградњу и успоставу одрживог екоурбаног, пејзажног и визуелног идентитета града који мора бити у функцији одрживих социјалних, економских, културних, урбанистичких и микроклиматских реперкусија.

Литература

- *** (1968). *Делоска декларација*, Настала на међународном скупу посвећеном теми: Човек и његова насеља, Делос. <http://www.zaprokul.org.rs/Media/Document/CasopisKultura/1514.pdf>
- Доксијадис, К. (1982). *Човек и град*. Београд: Нолит.
- *** (2009). *Закон о планирању и изградњи*, Службени гласник РС, 72/09.
- Ле Корбизје (1998). *Атинска повеља*. Београд: Клуб младих архитеката.
- Милановић, Х. (2006). *Зеленило Београда*. Београд: ЈКП „Зеленило – Београд“.
- Милошевић, В.П., Ђеримовић, Љ.В. (2009). Eco-city Belgrade. У Abstract ID number 27. Istanbul: *Congress E-Book, ECOCITY – 2009 - Ecocity world summit*. 220-235
- Милошевић, В.П., Ђеримовић, Љ.В. (2010). Еко-град Београд – континуитет системских огрешења о одрживост. *Изградња*, Год. LXIV, (1-2 Јануар-Фебруар), 47-70
- Обад Шћитароци, М., Бојанић-Обад Шћитароци, Б., (1996). Парковна архитектура као елемент слике града, *Простор*, 4 (1), 80.
- Пеган, С., (2007). *Урбанизам*, Загреб: Архитектонски факултет.
- *** (2003). *Пројекат зелена регулатива Београда*. Београд: ЈУП Урбанистички завод Београда.
- Стојков, Б. (1997). *Урбографија*. Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије.
- Стојков, Б. (2000). *Методе просторног планирања*. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду.

- Тошковић, Д. (2006). *Увод у просторно и урбанистичко планирање*. Београд: Академска мисао.
- Ђеримовић, Љ.В. (2006). Културно-парковно наслеђе. *Ecologica*, Посебно тематско издање, Год. XIII, (12), 161-168
- Ђеримовић, Љ.В. (2006). Плански документи, терминологија, легислатива и културно-парковно наслеђе. У *Реконструкција и ревитализација града*. Београд: Друштво урбаниста Београда. 133-145
- Ђеримовић, Љ.В., Ветмић, М. (2008). Псеудоурбанизација угрожава квалитет ваздуха у градовима и насељима Србије. *Зборник радова „Квалитет заштите ваздуха 2008“*. Београд: Привредна комора Србије – Одбор за заштиту животне средине и одрживи развој. 233-247
- Ђеримовић, Љ.В. (2006). Културно-парковно наслеђе Србије као вредан градитељско-урбани и екотуристички ресурс. *Зборник радова „Перспективе развоја екотуризма“* (I. конгрес екотуризма Србије). Сремска Митровица: Еколошки покрет Сремска Митровица – Центар за развој еко и руралног туризма. 111-122
- Ђеримовић, Љ.В. (2008). Планско-урбанистичка и законодавна терминологија у функцији псеудоурбанизације. У *Нова урбаност – интеграција-деинтеграција*. Београд: Друштво урбаниста Београда. 71-94
- Ђеримовић, Љ.В. (2009). Очување и заштита постојећег – данас још непознатог културно-парковног наслеђа у условима глобалних промена. *Зборник Друге и Треће конференције о интегративној заштити*, Бањалука: Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске. 293-326
- Ђеримовић, Љ.В. (2009). Неприкладна стручна терминологија у књигама и законској регулативи, *Изградња*, Год. LXIII, (3-4 Март – Април), 87-106
- Ђеримовић, Љ.В. (2009). Савремена урбаност и културно-парковно наслеђе у условима локалних и глобалних промена. У *Proceedings part I. „The space in European architecture - tradition and innovation“*, Balchik, Bulgaria: Ministry of culture – Republic Bulgaria, State Cultural Institute „The palace“ – the town of Balchik, Varna Free University „Chernorizets Hrabar“ Faculty of Architecture. 188-205
- Ђеримовић, Љ.В. (2010). Одрживост, грађена средина и климатске промене. *Зборник „Заштита животне средине у енергетици, рударству, и пратећој индустрији“*. Дивчибаре: Универзитет Унион - Никола Тесла Београд, Факултет за екологију и заштиту животне средине и Асоцијација геофизичара Србије. 300-309
- Шећеров, В., Филиповић, Д. (2010). Искуства и проблеми у имплементацији просторних планова општина, *Гласник српског географског друштва*, 90 (1), 197-214
- *** www.petipark.bravehost.com/